

The Office Of The Principal and Vice - Chancellor

**VHO PHUROFESA MS MAKHANYA, T̂ HOHO YA YUNIVESITHI NA
MURAFISAMUTSHANTEĽA
YUNIVESITHI YA AFRIKA TSHIPEMBE
U T̂ ANGANEDZA: VHURAGANE HA ZWA VHUBINDUDZI HA
MUTSHENTSEĽA
IRENE COUNTRY LODGE, NELLMAPIUS DRIVE, IRENE**

10 LAMBAMAI 2019

Ndo livhuwa Mutshimbidzamushumo, Vho Dokotela Somadoda Fikeni: Mulangi wa Thandela dza Tshipentshala na Mueletshedzi wa MufarisamutshantseĽa, kha ofisi ya MufarisamutshantseĽa

- MutshantseĽara wa Yunivesithi ya Afrika Tshipembe, muhulisei Vho Dokotela Thabo Mbeki

- Mufumakadzi Vho Khanyakahle Mahlare, Mulangimuhulwane: Nyaluwo ya Tshiimiswa 'Institutional Advancement'
- Vhashumi vha UNISA na Vhafamikovhe
- Miradzo ya tshitshavha tsha vhubindudzi
- Vhanna na vhafumakadzi

Ndi khou vha ṭanganedza nga muya mutshena na u vha livhuwa u ri hulisa havho nga u ṭanganedza khumbelo yashu ya uri vha dzhenelele kha Vhuragane ha ndeme ha zwa Vhubindudzi na Mutshantseḽa.

Vha a zwi ḽivha uri hu na kuambele kwa kale kune kwa amba zwithu zwi tevhelaho: "Muthu u na zwanḽa zwipfufhi na zwiqwama zwo tsaho!" ku ṭalutshedza muthu ane a ha dzuleli u shumisa zwine a vha nazwo. Uku ndi kuambele kwa ndeme musi muthu a tshi khou kaidza lushaka uri luvhe vhavhulungi na u vha vhakuvhanganyi vha lupfumo, fhedzi a zwi shumi kha nyimele i fanaho na yashu matsheloni ano. Zwenezwo kha vha ri ndi ambe uri ndi na fulufhelo ḽa uri roḽhe ro ḽa na zwiqwama zwo ḽalaho nahone zwanḽa zwashu nga nḽila ine zwa vha zwilapfu ngayo zwi ḽo kona u tsela fhasifhasi zwiqwamani zwashu!

Kha vha ntendele minetse dzi si gathi u kovhekana navho nyimele yashu ya zwino UnNISA, nauri yo livhisa hani kha uri ri shandukise kuhumbulele na kushumele kwashu u itela u vhona uri a ri khou tou swikelela mvelaphandā a fhedzi, na vhukoni ha u bveledza matshudeni vha re na digirii kha vhumatshelo vhune a hu na vhuṭanzi.

Yunivesithi dza Afrika Tshipembe dzi khou kwamea na u vha na zwivhumbeo zwi sa hanedzeiho zwo livha kha vhuimo ha ndeme nga tshanduko dzine dza khou bvelela kha zwa polotiki na ikonomi ya matshilisano, nahone izwi zwi khou vhone zwi tshi ḡ o bvela phandā na u sa vhone magumo azwo. Zwenezwo ndi zwa ndeme kha riṅ e sa vhurangaphandā ha Yunivesithi, u dzudzanyela nyimele in we na in we kana dzoṭhe nga thungo ri tshi khou dovha ra lwela u khwaṭhisa, na dovha ra alusa, maimo na vhukoni kha vhubindudzi hashu ha ndeme ha u gudisa na u guda, ṭhoḡ isiso na vhutumbuli/mihumbulo miswa na u dzhenelela ha tshitshavha. Ri tea u bveledza matshudeni vhane vha ḡ o kona u tshimbila/dzhenelela na u bvelela kha zwine zwa vhidzwa Mvusuludzo ya Nḡ owetshumo ya Vhuṅa 'Fourth Industrial Revolution'! Nahone kha yunivesithi tshivhalo na vhukonḡi vhu

fanaho na vhu re kha Yunivesithi ya Afrika Tshipembe, ine ya n walisa tshararu tsha matshudeni vha Afrika Tshipembe, zwi d isa khaedu dzi sa fheli, dzi kon d aho dzine dza t o d a kuhumbulele kwa tshanduko na mihumbulo miswa.

Phuresidennde wa kale Vho Jacob Zuma vho d ivhadza nga la 16 Nyendavhusiku 2017 uri muvhuso u d o thoma zwa thuso ya mbadelo dza mahala kha pfunzo ya n tha na vhugudisi kha vhashai na avho vha re kha ki lasi ya fhasi kha la Afrika Tshipembe nga 2018, zwine zwa livhisa sekithara kha u vha yo hanganeaho na u sia vhashumi vha yunivesithi na matshudeni vha tshi fana kha tshiimo tsha n d a d o zwi tshi ya kha tshivhumbeo na khonadzeo ya kushumele kwazwo. Izwi zwo livhisa kha tzedzuluso ya Tshikimu tsha Bazari Tsha DHET (NSFAS), tshine zwa zwino tsha khou thoma u kona dzudzanyea na u shuma zwavhu d i, fhedzi zwine muthu a nga kona au humbulela uri, hu d o vha mushumo une wa d o kona u khwinisea zwi tshi khou d i ya musi nyimele ya zwa polotiki i tshi khou d ivhonadza na u thoma u vha

khagala zwavhuḑi maelana na uri ndi vhafhio kha matshudeni vhashu vhane vha ḑo ḑ etshedzwa vhufhio vhuimo ha ndambedzo.

Nga tshenetsho tshifhinga tshithihi, ri tshe ro lindela u vhewa kha gazethe ha Mutheo wa Ndambedzo muswa, une wa khou anganyelwa u khunyeledzwa nga 2020, fhedzi, zwa zwino, hu tou vha na vhuḑanzi vhuḑuku kha mafhungo ayo. Izwi zwi amba uri sa yunivesithi ri tea u vhona uri “zwikwekwete zwashu zwi khou tshimbila” u swika mushumo u tshi khunyeledzwa. Zwenezwo, musi mutheo wa ndambedzo muswa u tshi kha ḑi tea u thoma wa vhewa kha gazethe, ri khou ḑangana na u tsela fhasi ha ndambedzo nahone ndamedzo yashu i nga tsela fhasi nga dzi swikaho 25% musi mutheo muswa u tshi tou thoma u shuma. Zwenezwo, ri tea u dzhiela nzhele ndavhelelo na maitele a mugaganyagwama.

Zwiḑ we hafhu, tshivhalo tsha u ḑiḑ walisa tsha u thoma tshi sumbedza uri ri ḑo vha ri tshi khou fhira tshipikwa tsha tshivhalo tshashu tsha u ḑ walisa sa zwo sumbedzwaho nga DHET. Khamusi tshiḑ we tsha tshiitisi tsha izwo hu ḑo vha u shulutshela/u dzhena nga vhunzhi ha

mshudeni kha sisiteme vhane vha dlo kona u fusha thodea dza pfunzo ya nthha ya mahala na u koloŋwa ha manwe matshudeni u badela mbadelo dzavho u itela arali vha nga vha vha tshi fusha thodea dza pfunzo ya nthha ya mahala kana u wana thuso ya mbadelo kha pfunzo. Ndi zwone ri dlo kona u ita thathuvho musi ro no wana tshivhalo zwavhudi, fhedzi zwa zwino hu tshe matsheloni kha u kona u vha na mawanwa a vhukuma. Fhedzi, zwa zwino, ri tea u tangedza zwi tshi ya nga masheleni u nwalisa hune ha vha nthha ha matshudeni vhane zwa nga konadzea uri vha nga si wane thusedzo ya zwa masheleni, zwi sa yi nga khethekanyo ine vha wela khayo – fhedzi zwo vhangwa nga tshiitisi tshauri DHET i ri tutedza u tangedza matshudeni vhothe vha fushaho thodea!

Zwiteŋwa izwi zwivhili – mbadelo na ndambedzo – (kha zwiŋwe zwinzhi) zwi na masiandaitwa a zwa masheleni a si avhudi kha riŋe sa yunivesithi: zwi tshi ya nga mbuelo; u leludzwa ha sisiteme khathihi na vhukoni na thodea dzi fanaho na thikhedzo ya matshudeni na mveledziso ya themamveledziso; nahone zwi tshi ya nga lushaka lwa

mugaganyagwama une ra tea u u dzudzanya u itela nyimele iyi yo dzumbamaho na u sa vha yo dzudzanyeaho. Zwa kwine ndi nga amba uri khathihi na Muhasho ri d o vha ri tshi khou wana na u thoma u shuma kha thandululo ya tshihad u yavhukuma kha nyimele yashu, fhedzi ndi zwa ndeme u dzhiela nzhele uri izwo zwiimiswa zwine zwa vha na tshivhalo tshihulwane tsha matshudeni vhane vha tea u wana pfunzo ya mahala zwi d o kwamea nga maand a. UNISA nayone ndi in we yazwo.

Zwi re khagala ndi khombo khulwane kha UNISA ya u tsela fhasi ha mbuelo, nahone izwi zwi amba uri ri tea u lavhelesa kha nzudzanyo yo tanganelanaho ya tshifhinga tshilapfu, ine ya tea u tikedzwa na u sumbedzwa nd ila nga maitele na t h o d isiso dza sekithara na l ifhasi. Ri d o dovha ra vhona uri senthe in we na in we ine ya n etshedzwa ri d o vhona uri i na “mbuelo” kha UNISA zwi tshi ya nga tshumiso ya masheleni zwi tshi vhambedzwa na mvelelo. Ri tea u kona u sumbedza ndeme kha masheleni – izwi zwi amba u vhona uri ri na nd ila yo teaho ya u avhela masheleni. Na uri ri tea u sa vha na mbavhalelo kha u lavhelesa na u t h a t h u v h a , u h w e s a v h a n e v h a d z i t h a n d e l a v h a r e k h a v h u i m o h o t e a h o h a v h u d i f h i n d u l e l i .

Fhedzi zwi dovha zwa amba uri ri d o tea u shuma nga riñ e vhañ e kha u vha na tshiñ we tshisima tshavhuraru tsha u bveledza masheleni. A ri rothe kha izwi. Ndi nyimele ya sekithara ine ya t o d a t h o d ea i fanaho ya u vhona tshikalo tsha mbuelo ya n t h e s a kha zwiimiswa zwashu, zwe kale (zwi tshi ya nga vhu d ifhinduleli ho hweswhao) zwa vha zwi so ngo shomedzwa zwi tshi ya nga tshivhumbeo kana zwi tshi ya nga t h o d ea ya vhukoni na zwikili, u kona u lavhelesa kha tshikalo tsha mbuelo ya tshisima tshavhuraru. Izwo zwi khou shanduka nga u t avhanya! Zwa zwino muhumbulo ndi u vhumba khomiti ya tsho t h e ya sekithara nga ha vhubidudzi, ine ya t anganelana na t hu t huwedzo khulwane kha DHET nga ha mafhungo aya, hu na lutendo luhulwane lwa uri ri fha t a hani mvelele ya vhubindudzi kha zwiimiswa zwashu.

UNISA i d o vha tshipi d a tsha nyambedzano fhedzi zwa zwino, ri tea u bvela phan d a na vhu d ikumedzeli hashu ha u lambedza murafho uyu nga kha vhubindudzi. Nga tshifhinga tshi tuku ri tea u bveledza ndambedzo i fushaho u itela u n etshedza *thikhedzo* kana *tsireledzo*

kha mbadelo dzine dza khou lavhelelwa kana mveledziso dza ndambedzo na u kuvhanganya masheleni u itela ṭhoḏea dza mveledziso ya themaveledziso. Musi ri tshi khou ita ngauralo, ri ḏo dzhenelela kha u fhaṭa mitheo yo khwaṭhaho u itela vhubindudzi nga mafulufulu na mihumbulo miswa ine ya ḏo vhuedza UNISA lwa ndeme lwa tshifhinga tshilapfu.

Ro no thoma khamphani ine ya vha, Unisa Enterprise (Pty) Ltd, ine yo livhiswa kha u bveledza mbuelo khulwane nga u shumisa vhukoni ha kuhumbulele na zwibveledzwa zwashu, nahone ro themendela tshivhumbeo tshiswa tshine tsha ita uri vhulanguli vhu vhe ha fomala zwine zwa ḏo konisa tshumisano, thendelano na dzikonṭiraka, hu na ndivho ya u bveledza mbuelo na u shumisa tshoṭhe vhukoni na ḏila dza tshumisano dzine dza vha hone zwi tshi tevhedza ḏila ya Quadruple Helix Model. Iyi ndi ḏila ine ya langula/shumisa vhukoni ha muvhuso, ṭhoḏ isiso na zwiimiswa zwa sainthifiki, dzikhamphani na vhadzulapo, zwo livha nga mvelele dzine dza khou ṭoḏea. Ndi ḏila i shumisaho vhafaramikovhe vhanzhi zwine ra tenda uri ri ḏo vhuisa zwine ra ṭoḏa. Ro no thoma u ḏ iphina nga dziñ we dza mvelaphanda

dzavhudzi, fhedzi ndi ndzila ya tshumisano ine ra khou i gidimedza ro khwaṭha.

Vhuragane uvhu vhu n etshedza huṅwe u dikumedzela nga Yunivesithi u bveledza tshiimo tsho khwaṭhaho tsha u dikumisa kha zwa masheleni tshine tsha dikori konisa u tevhela bono lashu nga zwifhinga zwa musi zwa polotiki na zwa masheleni zwi tshi khou sumbedza u sadzudzanyea.

Vhanna na vhafumakadzi, nyimele ya zwino yo hwesa vhudzi ifhinduleli vhu si na vhukono kha sekithara ya yunivesithi nga maandza kha Yunivesithi ya Afrika Tshipembe – ho sedzwa kha uri ri dzhiiwa nga vhanzhi sa hone hune ha vha na fulufhelo la vhumatshelo ha khwine. Sa vhoramabindu na vhone vho katelwa kha u dzhenelela kha u fhaṭa shango na tshitshavha itshi tshashu tsho pwashekanaho. A hu na inwe ndzila yo livhaho thwii na i vhuedzaho ine nda khou u i humbula ine vhone vha nga i shumisa nga ndza ha ya pfunzo. U dzhenelela havho

Unisa hu d o vha u vhulunga kha vhumatshelo: vharangaphand a vha
matshelo, nyaluwo ya matshelo, na mveledziso ya shango lashu.

Ndo livhuwa.